

JANA NECHUTOVÁ

O KLUCÍCH, FILOZOFII, NÁBOŽENSTVÍ A ATEISMU

Jiří Gabriel ví, že mé vzpomínky na něj znamenají návrat k relativně světlým šedesátým létům a že jsou zároveň vzpomínkami na jeho tři filozofické kolegy. Nebude mi tedy, doufám, mít za zlé, že zde píšu také o nich a leccčems dalším, co možná on sám nevidí jako své nejvlastnější, a co ovšem vidím já, když mi při pohledu na jeho osobnost vytanou ony doby staré více než čtyřicet let a v nich čtveřice Gabriel, Hlavoň, Nový a Cetl. Tehdy a ještě po mnoho let poté, s výjimkami snad až do začátku nového tisíciletí, se Katedra dějin filozofie a logiky zabývala aspoň z největší části dějinami filozofie, a já jsem si ve své začátečnické zmatečnosti nějak popletla dějiny filozofie a studium české reformace, navíc v mém případě studium filologické. A navíc jsem si popletla filozofii s jakousi všeobecnou kulturně historickou reflexí, jaká se pohříchu stala a dodneška je mým údělem. A tak jsem se začala přátelit s filozofy.

Na katedře byli oni čtyři kolegové viditelnou skupinou pro celou fakultu, a jak se tak rozrůstal fenomén reformního marxismu, stali se skupinou ještě výraznější a jistě i vlivnou, nejen ve fakultním měřítku. Česká reformace, která mne k nim přivedla, v tom ostatně sehrála nemalou úlohu, a to díky Robertu Kalivodovi. Nejen on, ale i další kolegové z tehdejšího pražského akademického Filozofického ústavu (J. Zumr, K. Chvatík, K. Kosík) bývali na brněnské Katedře filozofie hosty a vystoupili s nejednou pronikavou přednáškou. Bývalo to zajímavé i společensky a hostiteli byli Cetl, Nový, Gabriel a Hlavoň, právě ta skupinka, kterou jsme uvykli(-y) označovat výrazem „kluci“ – o třicet až čtyřicet let později jim pak jejich mladší a mladí kolegové říkali jinak, ale to už do vzpomínek nepatří. Myslím, že nejen mne (také třeba historika Josefa Válku), ale i Jiřího Gabriela zaujal pokus Roberta Kalivody o nový marxistický výklad Husova učení a husitství a dějin české reformace vůbec: vždyť ještě v osmdesátých letech hodnotí Jiří ve sborníku *Robertu Kalivodovi k šedesátinám* jeho historicko filozofickou iniciativu.

V tom jsme se s Jiřím Gabrielem setkali a byl mi o to bližší, že se věnoval teorii náboženství, a to i z historické perspektivy, ve velmi mnoha svých menších pracích. Jeho opus magnum se týká filozofie Josefa Tvrdeho, ale ani nad velkým českým pozitivistou neunikl Jiří vábení religionistiky (už na začátku 60. let Filo-

sofie náboženství a problém metafyziky u Josefa Tvrdeho, později Ke dvěma českým pokusům o filosofii náboženství). Jistěže je rozdíl mezi filozofií náboženství a religionistikou, přesto se však odvažují označit Jiřího Gabriela jako průkopníka religionistiky na naší fakultě. Pozornější pohled na jeho bibliografii to možná i dosvědčí. Ještě ke zmíněné „historické perspektivě“: tam jsme se s Jiřím v roce 1977 sešli, byť při díle dosti nepatrném, totiž při recenzi o slavné knize Alexandra Patschovskyho o počátcích inkvizice v českých zemích; společný výtvar jsme uveřejnili v časopise *Ateismus*, což je – v mých očích rozhodně – na pováženou, jsem ovšem ráda, že se jména Jiřího a mé objevila vedle sebe.

Předeslala jsem, že asi nebudu psát jen o Jiřím Gabrielovi, a tak se snad i na tomto místě mohu zmínit o jeho dlouholetém souputníku Karlu Hlavoňovi, který s náboženstvím především na poli své specializace, etiky, úporně zápasil po celý svůj aktivní život, a, zdá se, byl k němu kritičtější než Jiří. Přitom se Jiřího reflexe náboženství jeví jako méně osobní, Karla jako by se věc dotýkala až existenciálně, konečně o sobě sám mluví jako o přesvědčeném ateistovi (kdybych zde psala o Karlovi nebo pro Karla, asi bych se pokoušela hledat kořen jeho radikalismu v omylné – podle mého názoru – představě o prioritě morálky v křesťanské teologii). I Luboše, Lubomíra Nového, náboženství nejednou provokovalo, rád se jeho fenoménem zabýval v souvislosti s Masarykem, můžeme si však vzpomenout také na to, že setkání v roce 1967 s J. L. Hromádkou v Mariánských Lázních pro něj bylo, jak sám nejednou doznal, inspirujícím zážitkem. – Taková zjištění o blízkých kolezích by mne ráda svedla k otázce, jak to, že mnozí dobří filozofové nejsou s to vyhnout se problémům náboženství. Bylo to – zvláště ve druhé polovině minulého století – dáno také potřebou „vyrovnat se s náboženskou otázkou“, jak to znělo ve zdeuřední řeči reálného socialismu, bylo to potřebou přiložit ateistické nebo kvaziateistické polínko do diskurzu společenských věd, nebo je to a vždy to bylo, nejen v minulém a našem století, dáno prostou skutečností, že předmět náboženství a filozofie je (skoro) jeden a týž, a že se tedy filozofové vlastně vyrovnávají s konkurencí? Asi to nebude tak jednoduché, jak si to umí přebrat filoložka. Jiří Gabriel jistě zná lepší odpovědi.

OF BOYS, PHILOSOPHY, RELIGION AND ATHEISM

This commemorative essay brings back the 1960s, the time when reform Marxism flourished due to the work of the faculty members of the Department of Philosophy and Logic. The author also focuses on Jiří Gabriel and his colleagues' work in philosophy of religion and religion studies.